

Põhiandmete nõuete rakendamise tegevuskava

Märts 2024

Lõpparuanne

MAJANDUS- JA
KOMMUNIKATSIOONI-
MINISTEERIUM

EY

Building a better
working world

Sisukord

1. Sissejuhatus.....	2
2. Soovitused põhiandmete nõuete rakendamiseks	3
2.1 Andmete kirjeldamise ülesande tähtsuse ja võimekuse tõstmine asutustes	4
2.2 Andmeobjektide kaardistamine ja põhiandmete määramine	4
2.3 Andmete riskasutuse toetamine	6
2.4 Riigi andmearhitekti roll	7
2.5 Andmete kompetentsikeskus	8
2.6 Muudatused õigusruumis.....	8
3. Soovituste rakendamise teekaart.....	10
3.1 Asutuste vastutusala tegevused	10
3.2 Kesksete tegevused.....	10

1. Sissejuhatus

Käesolev aruanne koondab projekti „Põhiandmete olulisuse hindamise metodoloogia ja nõuete koostamise analüüs“ arutelude käigus kogutud soovitusi ja pakub välja esialgse teekaardi nende rakendamiseks. Teekaardi koostamisel on arvestatud „Andmete ja tehisintellekti valge raamatu“ kavandi (versioon 30.01.2024) ja selle juurde kuuluva andmete tegevuskavaga 2024-2025.

Vajadus analüüsi järele tõukus seisust, kus hoolimata tuhandete andmeelementide deklareerimisest põhiandmetena RIHA-s, on andmete ühekordse küsimise juurdumine olnud aeglane ja andmete ristkasutamisel asutuste vahel on palju arenguruumi. Analüüsi ülesanne oli uurida alternatiive praegusele põhiandmete määramise mudelile ning otsida uusi võimalusi nende hindamiseks, toomaks välja olulisemad andmevarad, mida asutus saaks teiste asutustega jagada. Välja töötatud põhiandmete olulisuse hindamise meetodi katsetamise najal asutustes valmisid nõuded põhiandmete haldamiseks, mille üleriikliku rakendamise esialgne kava on esitatud alljärgnevates peatükkides. Samuti on siin kokkuvõtvalt esitatud õigusruumis vajalike muudatuste analüüsi põhisoovitused.

Järgnevas on välja toodud soovitused põhiandmete olulisuse hindamise ja andmete ühekordse küsimise põhimõtte tõhusamaks rakendamiseks. Iga soovituse kohta on lühidalt kirjeldatud tänane olukord või probleemkoht ning toodud välja soovituse sisu koos lahenduse ettepanekute ja nende oodatava mõjuga.

Esitatud soovitused on järgnevad:

- ▶ Andmete kirjeldamise ülesande tähtsuse ja võimekuse tõstmine asutustes
- ▶ Põhiandmete määratlemine andmeobjekti tasandil
- ▶ Andmeobjektide hindamine ja andmevarade kaardistus asutustes
- ▶ Riigi andmearhitekti roll
- ▶ Andmete kompetentsikeskus
- ▶ Muudatused õigusruumis.

Soovituste rakendamine peaks õnnestuma järgmise kahe aasta jooksul, ehk kehtiva Andmete tegevuskava osana. Vastav tegevuste teekaart on toodud aruande lõpus.

2. Soovitused põhiandmete nõuete rakendamiseks

Andmete ühekordse küsimise põhimõtte tõhusamal rakendamisel on põhiroll asutustel, keda toetavad kesksed lahendused ja koordineerimine ning üleriiklik koostöö kompetentside arendamisel (vt joonis 1).

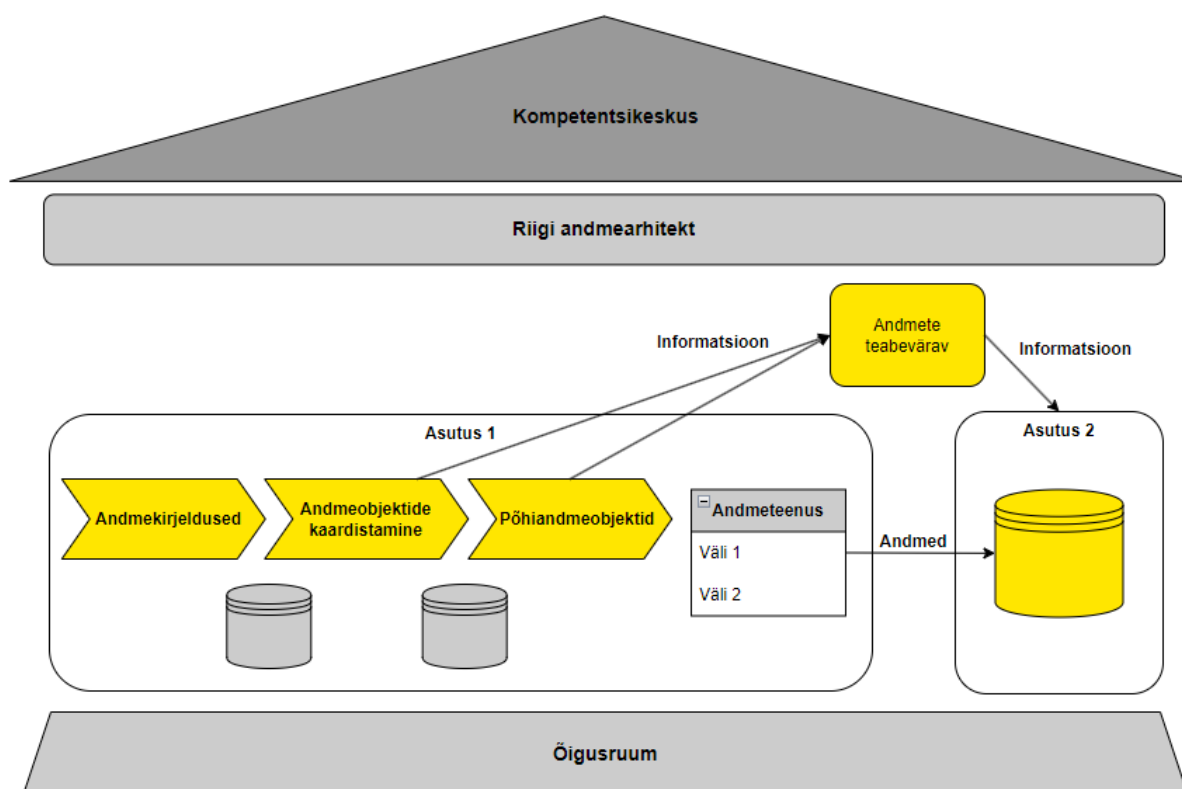
Andmete riskasutuse võimaldamine algab sellest, et asutused on võimelised oma **andmed kirjeldama** ja seostama sõnastikega. See eeldab vastavaid kompetentse ja teadmisi ning arusaama, et üksnes kirjeldatud ja hallatud andmevarad võimaldavad andmetest kasu saada kasu nii asutuse endal kui teistel asutustel. Selleni jõudmiseks tuleb **kaardistada andmeobjektid** ning nende hulgas **määratleda põhiandmeobjektid**. (Põhi)andmeobjekte ja nende kirjeldust on keskse **andmete teabevärava** kaudu asutuse tutvustada ka teistele huvipooltele - nii asutustele kui ettevõtetele. Andmete riskasutus asutuste vahel toimub tehniliste **andmeteenuste** kaudu (näiteks X-tee liides vmt.), mis vajavad pidevat haldamist ja andmekasutajate vajaduste kaasamist teenuse arendusplaanidesse.

Andmete riigiülese tervikvaate eest vastutab uue rollina **riigi andmearhitekt**, kellel tekib aja jooksul nii põhiandmestikest kui andmeteenustest, et koordineerida riigiülevalt andmete ühekordse küsimise põhimõtte rakendamist.

Andmete haldamist, kirjeldamist, nende kvaliteedi tagamist ja avalikustamist ning andmete jagamist peab toetama ja reguleerima üheselt mõistetav **õigusruum**, mis praegusel kujul vajab täiendamist.

Kõiki neid tegevusi toetavas ja koordineerivas rollis peaks tegutsema andmete **kompetentsikeskus**, mille ülesandeks on kaasa aidata andmete tõhusamale riskasutusele, pakkuda juhiseid ja suuniseid ning töötada välja koolitusi, tõsta andmespetsialistide erialast taset ja kompetentsust.

Andmehalduse valdkonna üldise küpsuse tõstmine saab toimuda vaid asutuste ja keskse koordineeriva toe ühise jõupingutusena ja koosmõjus, mida põhiandmete vaatenurgast kirjeldavad järgmised alapeatükid.

Joonis 1. Põhiandmete soovitude omavahelised seosed.

2.1 Andmete kirjeldamise ülesande tähtsuse ja võimekuse tõstmine asutustes

Asutuste vaheline andmete ristkasutus tugineb avaldatud, arusaadaval ja usaldusväärset andmekirjeldusel. Andmete kirjeldamine on kogu andmehalduse tugitala, mis võimaldab nii asutusel endal saada ülevaade oma andmevaradest kui teistel asutustel leida võimalusi oma andmekogumist tõhustada.

Andmeobjektide kirjeldamine taaskasutatavate varadena tugineb andmesõnastikul ja andmekirjeldusel, mis valmib andmehalduri ja andmeomaniku koostöös. Seetõttu on oluline, et igas asutuses oleks määratud andmeomanikud ja andmehaldur, kellel on olemas vajalikud kompetentsid. Andmehalduse ja -korralduse võimekuse kasvatamine asutustes on äärmiselt vajalik - ajakohane ja süsteemne ülevaade asutuse kogutavatest ja hallatavatest andmetest ning nende ühtlane kvaliteet tagab asutuse tõhusa toimimise ja toetab andmepõhiste juhtimisotsuste tegemist.

Andmekirjelduse loomine ja haldamine on osa süsteemsest andmehalduse raamistikust, mida andmehalduse eest vastutavates rollides töötajad saavad arendada kasutades kvaliteetseid tarkvaralahendusi, mis aitavad automatiseerida andmevarade kaardistamist, andmete kirjeldamist ja andmekvaliteedi tagamise protsesse ning automaatselt avalikustada infot oma andmevarade kohta.

Andmekirjelduse loomise võimekuse tõstmine eeldab ressursse:

- ▶ Kompetentse andmekirjelduse loomiseks, haldamiseks ja avalikustamiseks.
- ▶ Tööjõudu andmeomanike, andmehaldurite ja andmekirjeldajate näol.

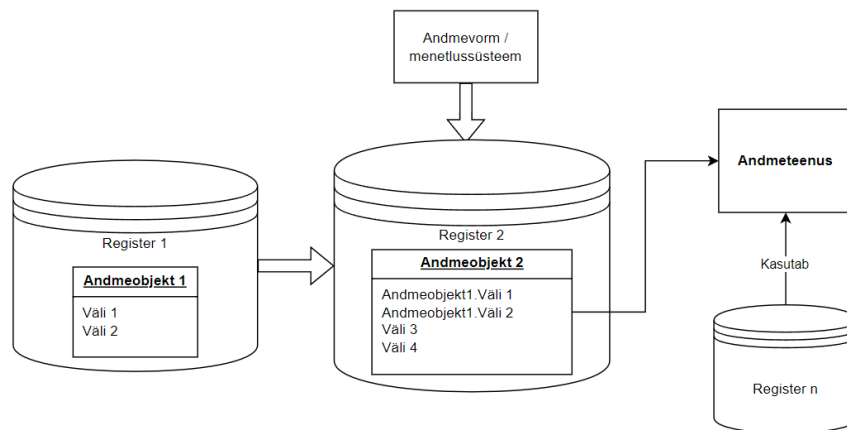
Olukorra parandamiseks **tuleb** eelkõige:

- 1) tõsta asutuste teadlikkust ja oskuste taset loomaks andmekirjeldust ja -sõnastikke
- 2) pakkuda täiendavat koolitust, nõustamist ja tõsta asutuste suutlikkust läbi suunatud toetusmeetmete.

Lõpptulemusena on oluline, et nii asutuse sees kui ka riigiüleselt oleks selge arusaam, millised andmevarad on olemas ja kuidas neid on võimalik ristkasutada. Selline tervikpilt toetab ka andmete ühekordset kogumist andmeandjatelt.

2.2 Andmeobjektide kaardistamine ja põhiandmete määramine

Avaliku teabe seaduse alusel (§ 43³) on põhiandmed riigi infosüsteemi kuuluvasse andmekogusse kogutavad andmekogu unikaalsed andmed, mis tekivad andmekogu haldaja avalike ülesannete täitmise käigus. Kahjuks puuduvad täna üheselt selged juhised, kuidas mõista „unikaalseid andmeid“. Senine praktika lähtub tehnilisest vaatest ja RIHA-s avalikustatakse nii registreeritud andmemudeleid kui elementide loendeid, kus põhiandmetena märgitakse üksikuid andmeelemente (nt eesnimi, perenimi, hoone korruste arv jne). Praktikas hallatakse ja vahetatakse asutustes andmeid aga elementide komplektidena ehk **terviklike andmeobjektidena** (näiteks kodaniku isikuandmed või hoone tehnilised andmed). Iga andmeelement võib olla osa mitmest andmeobjektist. Andmeobjekti koosseisu võivad kuuluda nii elemendid asutuse enda andmestikest, aga ka kombineerituna mõne teise asutuse, nõ välisest andmekogust pärinevate põhiandmetega (vt. joonis 2).

Joonis 2. Põhiandmete taaskasutamine uue põhiandmete objekti loomisel.

Sellest lähtuvalt on soovitus loobuda **põhiandmete määratlemisel** andmeelemendi tasandist ning liikuda **andmeobjekti tasandile**. Tõhusa põhiandmete riskkasutuse eelduseks on asutuse andmeobjektide määramine ja kaardistus, mida peaks edaspidi olema võimalik teostada andmekataloogi (nt. RIHAKE) abil. Andmeobjekti määratlemise meetodit kirjeldati käesoleva analüüsi raames ja testiti koostöös nelja asutusega. Piloteerinud asutused leidsid, et andmeobjekti valimine ja kirjeldamine sobib kokku asutuse kontseptuaalse andmemudeliga ja ei ole keeruline ega suure koormusega ülesanne. Olukorras, kus andmestikul on olemas pädev andmeomanik ja andmehaldur ning andmestik on koos andmesõnastikuga hästi kirjeldatud, on andmeobjektide määramine suhteliselt kiire ja arusaadav protsess.

Sarnase lähenemise põhiandmete objektide kvaliteedi korrastamiseks on hiljuti kehtestanud Suurbritannia. Riikliku andmestrategie rakendamiseks valiti seal välja 75 kõige olulisemat riigi pakutavat teenust¹ ning nendes osalevad andmevarad määratleti kui „*Essential Shared Data Assets*“.² Asutustel on esimeses faasis, mis on plaanis rakendada 6 kuuga, kohustus valida 25 kõige olulisemat andmevara ning rakendada neile riiklikult kehtestatud andmaniku kord,³ mille olulised põhimõtted on kontrollitud andmekvaliteet, tagatud turvalisus, standardsus, andmekirjeldus ja usaldusväärsus. Seeläbi tõuseb andmete usaldusväärsus kogu riigis ja täieneb vundament, millel saab areneda andmemajandus.

Asutuse andmeobjektide kaardistuse põhjal on võimalik neist valida põhiandmete objektid. Põhiandmetena on otstarbekas käsitleda eelkõige andmeobjekte ja -varasid, mis on andmeteenuste kaudu juba jagatud või jagatavad teiste infosüsteemide, registrite ja kasutuskeskkondadega. Andmeteenuse loomise eelduseks on reeglina konkreetne kasutusjuhtum, juhtimisotsus või küsimus, mis eeldab kindlat andmeelementide komplekti. Üksnes olemasolevatest andmeteenustest lähtudes ei õnnestu kaardistada asutuse andmeobjektide tervikpilti, kuid põhiandmete objektide tuvastamisega alustamiseks on see sobiv lähenemine.

Andmeteenuste kaudu edastatavate andmete puhul on kasutajatel ootus, et andmete kvaliteet oleks kontrollitud ja piisavalt kõrge nende kasutusvajaduste jaoks. Andmete kvaliteedi tagamine on pidev ja kompleksne tegevus, milleks on vaja püsivalt vahendeid. Vahendite investeerimise tähtsuse järjekorra määramise aluseks on **arusaam andmevarade olulisusest ja väärtusest** nii asutuse enda kui selle andmesaajate jaoks.

¹ <https://www.gov.uk/government/publications/roadmap-for-digital-and-data-2022-to-2025/transforming-for-a-digital-future-2022-to-2025-roadmap-for-digital-and-data#annex-top-75-services>

² <https://www.gov.uk/government/publications/essential-shared-data-assets-and-data-ownership-in-government/essential-shared-data-assets-esdas-policy-html>

³ <https://www.gov.uk/government/publications/essential-shared-data-assets-and-data-ownership-in-government/data-ownership-in-government-html>

Projekti käigus töötati välja esialgne põhiandmete objektide hindamismeetod, mis arvestab andmeobjekti võimalikku ja tegelikku kasutust asutuse sisesteks eesmärkideks ja andmeteenusete asutusevälistele partneritele. Lisaks võtab hindamisvahend arvesse andmeobjekti praegust haldamise režiimi ja keskkonda. Hindamise tulemusena on asutuse andmehalduril ja andmeomanikel võimalik järjestada andmeobjektid olulisuse järjekorda ning avastada ebakõlasid objekti potentsiaalse väärtuse ja haldamis- ning kasutamispriimiteetide vahel. Kuna andmeobjektide olulisus ajas muutub, nt. uute riiklike või organisatsiooniliste prioriteetide sunnil (nt. otsus kehtestada automaks, vajadus koostada uus raport juhtkonnale, vmt.), saab hindamisvahendi abil prioriteetset tähelepanu nõudvate järjestust jooksvalt muuta.

Keskendumine kõrge kasutusväärtusega põhiandmete objektide kvaliteedi tagamisele tõstab andmete usaldusväärsust kogu riigis ning väheneb andmete korduv kogumine andmeandjatelt.

Andmeobjektide kaardistamise ja põhiandmete objektide määramiseks **on vaja**:

- 1) Välja töötada andmeobjektide määratlemise ja kaardistamise meetodika ning anda välja vastav juhend.
- 2) Toetada asutusi andmekataloogi tarkvarades (sh RIHAKE-ses) andmeobjektide määramise ja kirjeldamise võimekuse väljaarendamisega.
- 3) Välja töötada ja rakendada andmeobjektide olulisuse hindamise meetodika. Selle rakendamisel toetada asutusi nõustamise, juhendi, koolituste ja hindamise töövahenditega.
- 4) Asutustel määrata ja kaardistada oma andmeobjektid ja määrata põhiandmete objektid.
- 5) Seada asutustele või asutuste gruppidele konkreetset eesmärgid ja tähtsajad põhiandmete objektide määratlemiseks ja nende kohta kirjelduse avaldamiseks.

Lõpptulemusena on asutusel andmekataloogis ülevaade oma väärtuslikest põhiandmetest ja andmevaradest. Riigi üleselt on kaardistatud kõige olulisemad ja kasutatavamad andmevarad, mille kvaliteet ja taakasutuse võimalused on dokumenteeritud ning tehniliselt tagatud. Seejuures on oluline asutusi motiveerida näiteks riikliku „kvaliteetse andmevara märgisega“ ning pakkudes tehnilist tuge andmeteenusete arendamiseks.

2.3 Andmete riskasutuse toetamine

Tänase madala andmete riskasutuse üheks juurpõhjuseks on ajakohase ja usaldusväärse info nappus asutustes loodavate andmeobjektide kohta. Selle kõrval toovad asutused välja ka üldise nõrga andmeteenusete halduse ja toetamise taseme.

Andmevarade leitavust on kavas parandada läbi praeguste RIHA ja avaandmete teabevärava platvormide liitmise ühtseks andmete teabevärava keskkonnaks. Andmete teabeväravast peab saama peamine kanal taaskasutatavate põhiandmete ja teiste andmevarade kohta info jagamisel. Info andmeobjektide kohta peab teabeväravasse jõudma automaatselt asutuste andmekataloogidest, kus peab olema võimalik määrata ja hinnata põhiandmete objekte. Andmete teabevärava kaudu on teistel asutustel võimalik hõlpsasti leida ja tuvastada taaskasutatavaid andmeobjekte.

Andmete riskasutus toimub läbi erinevate andmeteenusete - asutuse sees võib see olla lihtne API või raport, asutuste vahel enamasti X-tee teenus. Iga uus andmeteenus seadistatakse lähtuvalt andmetarbija vajadustest ja andmeandja võimalustest. Seejuures on praktiline kehtestada üldised andmeteenusete käideldavusenoõud ning teha info andmeteenusete käideldavuse ja turvalisuse kohta kergesti kättesaadavaks. Avalikustatud teenustasemed ja nende kasutajatoe põhimõtted loovad selguse nii teenuse tarbija kui pakkuja jaoks ning võimaldavad planeerida tegevusi ja kulusid.

Iga teenus on kahepoolne suhe ja vastastikune toetamine kuulub hea partnerluse juurde. Andmeteenusete omaniku kohustus on kaardistada oma andmete kasutajad, kaasata ja toetada oma andmete kasutajate kogukonda: jagada nendega oma plaane, kavasid, uudiseid ja arenguid või

muudatusi andmetes ja teenuses, ning mõõta teenusega rahulolu. Andmekasutajate ülesanne on olla andmeandjale koostööpartneriks, jagades oma vajadusi, ootusi, teavitama probleemidest ja vigadest (nt. andmekvaliteediga, teenuse toimepidevusega, jne.). Riigiüleselt saab andmeteenuste koostööd soodustada ja koordineerida riigi andmearhitekt (vt. järgmine soovitus).

Põhiandmete objektide laiaulatuslikumaks ristkasutamiseks ja andmeteenuste tõhusaks haldamiseks on vaja:

- 1) Arendada RIHAKE-ses välja andmeobjektide kirjeldamise vahendid ning kirjelduse automaatse edastamise võimalus andmete teabevärvasse.
- 2) Disainida andmete teabevärvasse põhiandmete kohta info jagamise ja leidmise lahendus.
- 3) Asutustes välja töötada andmehalduse kord, mis muu hulgas määrab juhtimisstruktuuri ja vastutused ka andmeteenuste haldamise, kasutajatoe ja kommunikatsiooni ning koolituste pakkumise eest.
- 4) Arendada välja andmekasutajate kogukondade kultuur, mis põhineb andmeandja ja andmesaaja partnerlussuhtel.

2.4 Riigi andmearhitekti roll

Põhiandmete ja teiste andmeobjektide ristkasutus asutuste vahel vajab kesket koordineerimist ja tuge, et tagada andmete ühekordse pärimise põhimõtte ühetaoline rakendamine kogu riigis. Kehtiva korra kohaselt on avaliku teabe seaduse ja RIHA määrusega antud Riigi Infosüsteemi Ametile kohustus hinnata andmekogude kooskõlastamisel nõuetele vastavust ning sealhulgas kontrollida, et loodav või muudetav andmekogu taaskasutaks teistes andmekogudes kogutud põhiandmeid. Praktikas on andmete ristkasutuse kontroll rakendunud poolikult, sest napid kooskõlastajate ressursid, piiratud aeg kooskõlastuse andmiseks ning mittekooskõlastamise vähene mõju ja puuduvad sanktsioneerimise meetmed, ei ole suutnud piisavalt toetada tõhusat ja laiaulatuslikku andmete ristkasutuse teket.

Riigiülese andmearhitektuuri tervikpildi haldamiseks ja koordineerimiseks on vajalik keskse andmearhitekti roll. Rolli ülesandeks on koordineerida ja toetada põhiandmete määramist, andmeteenuste haldamist ja andmete ristkasutust, mis järgib andmete ühekordse küsimise printsiipi, tuvastab dubleeritud andmekogumise juhtumeid, aitab lahendada vaidlusküsimusi ning võimalusel pakub asutustele muud tuge seonduvalt andmehaldusega.

Riigi andmearhitekti roll tuleb sisse seada mõtestatult ja läbimõeldult, ehk vajab täpsemat analüüsi. See roll peaks olema asutusi toetav ja arvestav, kuid ametikohana kuuluma kas ministeeriumi (MKM) või ameti (RIA, Statistikaamet) koosseisu, et esindada ja vajadusel kehtestada riigiülest andmete ühekordse küsimise põhimõtte järgmise nõuet. Andmearhitekti rollil peab olema võimalus mõjutada andmeandjaid rohkem mõtlema oma põhiandmete peale, andmete kvaliteedile ning andmeteenuste haldamisele ja andmesaajate kaasamisele sellesse, näiteks koostöös andmete kompetentsikeskusega (vt. järgmine soovitus).

Andmekogude ja andmestike loomise ja muutmise kooskõlastamise koordineerimine võiks samuti saada riigi andmearhitekti ja kompetentsikeskuse rolliks, kellel kujuneb aja jooksul terviklik ülevaade riigi andmevaradest ja nende haldamisest. Seda peab toetama asutuste nõuete kohane andmehalduse tarkvara, automatiseeritud andmekirjelduste edastamise võimalus andmete teabevärvasse ning hea andmekvaliteet ja väljaarenenud andmehalduse kultuur kogu avalikus sektoris.

Riigi andmearhitekti rolli üheks oluliseks ülesandeks oleks koostöös kompetentsikeskusega välja töötada üldised mõõdikud, mille järgi oleks võimalik hinnata andmeteenuste kaudu liikuvate andmete kvaliteeti ja taaskasutatavust. Seda on võimalik teha vaid koostöös asutustega, kes peavad tagama andmete kvaliteedireeglite järgimise ja andmetarbijatena teavitama andmekvaliteedi probleemidest, kuid andmearhitekt saaks olla siin koordineerivas ja vedavas rollis. Samuti on oluline, et riigi tasandil

oleks kokku lepitud põhiolemite klassifikaatorites, mis võimaldavad tagada andmete ühekordse küsimise printsiipi. Kaaluda tuleks ka avaldatud andmetele kergekaalulise järelevalve või andmeauditi korraldamist.

Riigi andmearhitekti rolli käivitamiseks ja sisustamiseks **tuleb**:

- 1) Analüüsi tulemusena sätestada võimalikult täpselt riigi andmearhitekti rolli sisu ja vastutus.
- 2) Luua riigi andmearhitekti roll ja ametikoht ning värvata sellesse kompetentne spetsialist.
- 3) Teha vajalikud muudatused õigusaktides, millega antakse andmekogude ja andmestike andmekasutust puudutava kooskõlastamise koordineerimine riigi andmearhitekti pädevusse.
- 4) Luua mõõdikute süsteem andmekvaliteedi ja andmevahetuse hindamiseks, varustada see juhiste ja koolitusmaterjalidega ning see kehtestada esimeses faasis olulisi põhiandmeid pakkuvatele andmeteenustele, edaspidi kõigile andmevaradele.

Riigi andmearhitekti rolli loomise oodatavaks **lõpptulemiks** on ühised arusaamad ja nõuded andmevahetusele ja andmehaldusele ning koordineeritud andmete ühekordse pärimise printsiibi rakendamine riigiülel. Seda kõike toetab andmete teabevärv, kus on avaldatud info asutuste põhiandmete ja andmeteenuste kohta, mida teised asutused ja erasektor saaksid kasutada.

2.5 Andmete kompetentsikeskus

Kuigi keskne koordineerimine on vajalik, on põhiandmete loojateks ja peamisteks kasutajateks siiski asutused. Andmeandjatele andmete korduva pärimise vältimine sõltub lõpuks asutuste andmeomanike ja andmehaldurite teadlikkusest ja suutlikkusest andmeteenuseid luua, hallata ja kasutada.

Asutuste andmehalduse alase võimekuse kasvu toetamiseks on oluline teha organisatoorseid muudatusi, sealhulgas käivitada keskne andmete kompetentsikeskus. Kompetentsikeskuse üheks ülesandeks on kaasa aidata andmete tõhusamale ristikasutamisele, pakkudes keskseid juhiseid andmevarade kaardistamiseks, kirjeldamiseks, andmekvaliteedi haldamiseks ja andmehalduse korraldamiseks. Samuti kuuluks kompetentsikeskuse ülesannete hulka juhiste alusel koolituste väljatöötamine ja tellimine või läbiviimine, asutuste nõustamine ja praktiline toetamine andmekvaliteedi tõstmisel ja sobivate tarkvaralahenduste juurutamisel ning kesksete tarkvaralahenduste välja töötamine.

Kompetentsikeskuse tegevus aitab luua ühist mõttemaailma andmehaldusest ka läbi andmehalduse spetsialistide võrgustiku, mis aitab tõsta teadlikust andmehaldusest. Selle hulka kuuluvad lisaks selged rolli- või ametikirjeldused, juhised ja koolitusmaterjalid, ühised andmete teemalised üritused ning aktiivne suhtlust erinevate asutuste andmeomanike ja andmehaldurite vahel. Samuti võib kompetentsikeskuse vastutuste hulka kuuluda koostöö erasektoriga, et pakkuda neile asutuste loodavaid põhiandmeid, mis aitaksid ettevõtetel luua lisandväärtust läbi kvaliteetsete ja innovaatiliste toodete ja teenuste.

Kokkuvõttes aitab kompetentsikeskus tõsta senisest paremini esile andmekvaliteedi ja põhiandmete ristikasutuse tõhususe vajadust. Usaldusväärsemad ja arusaadavad andmed toetavad andmepõhiseid poliitikaotsuseid, tõhusamat avalike teenuste pakkumist ja elavdavad andmemajandust.

2.6 Muudatused õigusruumis

Eelnevate soovitude elluviimiseks on vajalik teha muudatusi andmehaldust ja põhiandmeid reguleerivates õigusaktides. Muudatusettepanekute detailsed põhjendused on ära toodud eraldi õigusanalüüsi aruandes, mis projekti käigus valmis. Õigusanalüüs jõudis järeldusele, et:

- ▶ Põhiandmete õigsuse tagamise, parandamise ja korrastamise kohustuse puudumise näol on tegemist seaduse lüngaga. Põhiandmete õigsuse tagamise printsiip tuleb sätestada Avaliku teabe seaduses ja sisustada vajaliku regulatsiooniga.

- ▶ Õigusselguse huvides tuleb valdkonda reguleerivad põhimõtted reguleerida seaduses. Põhimõtete ja muude üldiste nõuete reguleerimine määruses või muus rakendusaktis ei ole asjakohane. Seega tuleb RIHA määruses ja teenuste korraldamise ja teabehalduse aluseid reguleerivas määruses sätestatud põhimõtted tuua üle Avaliku teabe seadusesse ning lisada juurde andmete õigsuse tagamise printsiip vähemalt põhiandmete osas ja muude andmete osas sellises ulatuses, mis võivad mõjutada isikute õigusi ja kohustusi.

Peamised kehtivate õigusaktide muutmissoovitused on järgmised:

- 1) RIHA määruse §-s 5 sätestatud riigi infosüsteemi haldamise põhimõtted sätestada AvTS-is.
- 2) Hetkel RIHA määruse §-s 5 sätestatud riigi infosüsteemide haldamise põhimõtete kataloogi tuleb täiendada põhiandmete korrastamise ja kvaliteedi tagamise printsiibiga. Põhiandmete korrastamise ja kvaliteedi tagamise üldine kohustus tuleb sätestada seaduses ning toetavad protsessid ja vajalikud tehnilised nõuded määruses.
- 3) AvTS-is ja selle rakendusaktis RIHA määruses sätestada andmekogu pidajate konsulteerimise kohustus enne andmekogu dokumentatsiooni kooskõlastamist.
- 4) AvTS-es peab olema sätestatud kohustus kirjeldada andmekogu põhiandmeid ja andmekogu muid andmeid. Kirjeldamise kohustuse täitmiseks vajalik informatsioon ja dokumentatsioon võib olla kirjeldatud seaduse rakendusaktis (määruses).
- 5) Vastavalt RIHA määruse § 18 lg 3 p-des 4 ja 5 tuleb sätestada täpsustus, mille kohaselt andmekogu vastutav töötaja peab selgitama andmekogu dokumentatsioonis, kuidas on jõutud järeldusele, et konkreetne andmeobjekt on põhiandmed ja milliseid teisi andmeid vaja on ja miks on välja valitud vastavad allikad.
- 6) Sätestada AvTS-is põhiandmete jagamise põhimõtted ja üldkohustused, mis reguleerivad põhiandmeid omava andmekogu kohustused põhiandmete jagamisel. Põhiandmete jagamisega seotud põhimõtted ja -kohustused tuleb sätestada seaduses (AvTS) ja protseduurilised küsimused tuleb sätestada seaduse rakendusaktis (määruses). Isikuandmetest põhiandmete jagamise põhimõtetest tuleb arvestada IKÜM artiklit 6 lg-eid 2, 3, 4 ja artiklit 23. Loodava(te) normi(de) eesmärk peab olema põhiandmete jagamise teenuse funktsionaalsuse ja usaldusvääruse tagamine ja jagatavate põhiandmete nõutud kvaliteedile ja muudele nõuetele (nt formaat jne) vastamine.
- 7) Sisustada AvTS § 43² lg 2 sätestatud volitusnorm, mille kohaselt valdkonna eest vastutav minister võib määrusega kehtestada riigi infosüsteemi infotehnoloogilise auditeerimise korra ja nõuded riigi infosüsteemiga seotud arendusprojektide algatamisele, läbiviimisele ja aruandlusele. Hetkel viidatud volitusnormi alusel rakendusakti kehtestatud ei ole. Auditeerimise korra (ja sageduse) kehtestamise eesmärk on tagada süstemaatiline ja korrapärane ülevaade riigi infosüsteemide olukorrast ja teha aja- ja asjakohaseid parandusi.

3. Soovituste rakendamise teekaart

Teekaart on jagatud asutuste tegevuste ja neid toetavate kesksete tegevuste vahel, mida viivad ellu MKM, Statistikaamet ja RIA, õigusruumi muutmisel on kaasvastutaja Justiitsministeerium.

Tegevustele on antud soovituslik tähtaeg, mis projekti lähteülesande kohaselt jääb ajavahemikku 2024-2025. Püsiva iseloomuga tegevused on konkreetse tähtajata.

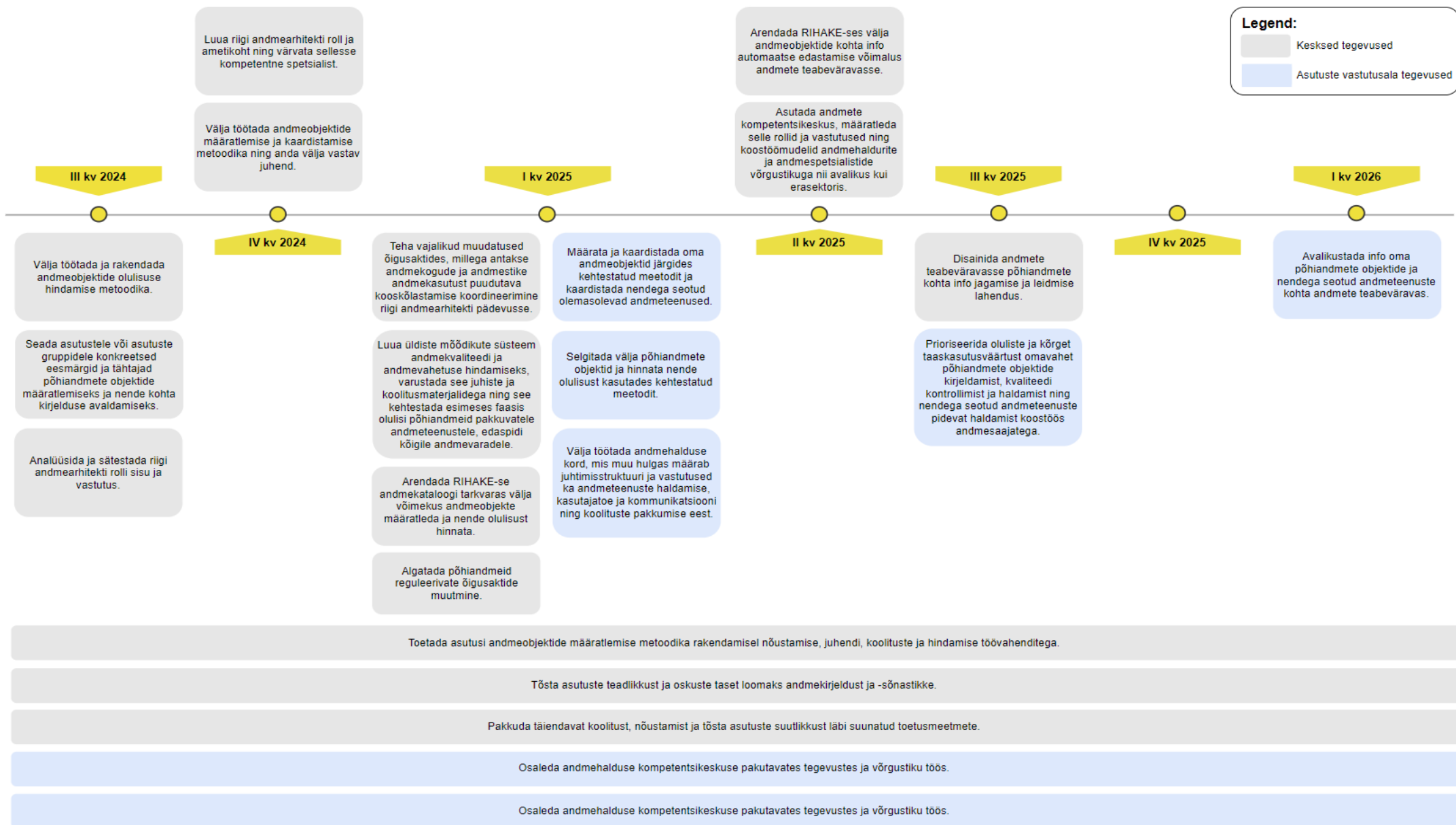
3.1 Asutuste vastutusala tegevused

#	Tegevus	Tähtaeg
1	Määrata ja kaardistada oma andmeobjektid järgides kehtestatud meetodit ja kaardistada nendega seotud olemasolevad andmeteenused.	I kv 2025
2	Selgitada välja põhiandmete objektid ja hinnata nende olulisust kasutades kehtestatud meetodit.	I kv 2025
3	Prioriseerida oluliste ja kõrget taaskasutusväärtust omavahet põhiandmete objektide kirjeldamist, kvaliteedi kontrollimist ja haldamist ning nendega seotud andmeteenuste pidevat haldamist koostöös andmesaajatega.	III kv 2025
4	Avalikustada info oma põhiandmete objektide ja nendega seotud andmeteenuste kohta andmete teabeväravas.	I kv 2026
5	Välja töötada andmehalduse kord, mis muu hulgas määrab juhtimisstruktuuri ja vastutused ka andmeteenuste haldamise, kasutajatoe ja kommunikatsiooni ning koolituste pakkumise eest.	I kv 2025
6	Osaleda andmehalduse kompetentsikeskuse pakutavates tegevustes ja võrgustiku töös.	Pidev
7	Arendada välja andmekasutajate kogukondade kultuur, mis põhineb andmeandja ja andmesaaja partnerlussuhtel.	Pidev

3.2 Kesksete tegevused

#	Tegevus	Vastutaja	Tähtaeg
1	Välja töötada andmeobjektide määratlemise ja kaardistamise meetoodika ning anda välja vastav juhend.	SA, MKM	IV kv 2024
2	Välja töötada ja rakendada andmeobjektide olulisuse hindamise meetoodika.	SA, MKM	III kv 2024
3	Toetada asutusi andmeobjektide määratlemise meetoodika rakendamisel nõustamise, juhendi, koolituste ja hindamise töövahenditega.	SA, MKM	Pidev
4	Seada asutustele või asutuste gruppidele konkreetsed eesmärgid ja tähtajad põhiandmete objektide määratlemiseks ja nende kohta kirjelduse avaldamiseks.	MKM	III kv 2024
5	Analüüsida ja sätestada riigi andmearhitekti rolli sisu ja vastutus.	MKM	III kv 2024
6	Lua riigi andmearhitekti roll ja ametikoht ning värvata sellesse kompetentne spetsialist.	MKM	IV kv 2024
7	Teha vajalikud muudatused õigusaktides, millega antakse andmekogude ja andmestike andmekasutust puudutava kooskõlastamise koordineerimine riigi andmearhitekti pädevusse.	MKM, JuM	I kv 2025

8	Luaa üldiste mõõdikute süsteem andmekvaliteedi ja andmevahetuse hindamiseks, varustada see juhiste ja koolitusmaterjalidega ning see kehtestada esimeses faasis olulisi põhilandmeid pakkuvatele andmeteenustele, edaspidi kõigile andmevaradele.	MKM, SA	I kv 2025
9	Arendada RIHAKE-se andmekataloogi tarkvaras välja võimekus andmeobjekte määratleda ja nende olulisust hinnata.	RIA	I kv 2025
10	Arendada RIHAKE-ses välja andmeobjektide kohta info automaatse edastamise võimalus andmete teabevärvasse.	RIA	II kv 2025
11	Disainida andmete teabevärvasse põhilandmete kohta info jagamise ja leidmise lahendus.	RIA	III kv 2025
12	Algatada põhilandmeid reguleerivate õigusaktide muutmine.	MKM, JuM	I kv 2025
13	Tõsta asutuste teadlikkust ja oskuste taset loomaks andmekirjeldust ja -sõnastikke.	SA, MKM	Pidev
14	Pakkuda täiendavat koolitust, nõustamist ja tõsta asutuste suutlikkust läbi suunatud toetusmeetmete.	SA, MKM	Pidev
15	Asutada andmete kompetentsikeskus, määratleda selle rollid ja vastutused ning koostöömudelid andmehaldurite ja andmespetsialistide võrgustikuga nii avalikus kui erasektoris.	MKM, SA	II kv 2025

Joonis 3. Põhiantmete ristkasutamist toetavate tegevuste teekaart.